

نقش حوزه های علمیه در ترویج سبک زندگی اسلامی و جلوگیری از سبک زندگی غربی

استاد راهنما (زینب بحرانی)

گردآورندگان (زهرا مقنی زاده، بی بی زهرا رحیمی، افسانه خانی، سعیده السادات میر
دهقان، زهرا شاهدی)

مدرسه علمیه ام ابیها سلام الله علیها، استان یزد، شهرستان تفت

چکیده

سبک زندگی همان مجموعه رفتارها و الگوهای کنش فردی و گروهی است که همه ابعاد
هنجاری و معنایی زندگی اجتماعی را در برمی گیرد. حوزه های علمیه می توانند نقش بسیار
مهمی در فرهنگ سازی های اسلامی داشته باشند که یکی از مهمترین این فرهنگ ها ، ترویج
سبک زندگی اسلامی و جلوگیری از گسترش سبک زندگی غربی است. برای دستیابی به این
مقصد، باید در سه بعد فرهنگی و تبلیغی ، پژوهشی و مدیریتی فعالیت های گسترده ای انجام
داد. در این پژوهش با فیش برداری از منابع کتابخانه ای و به روش توصیفی و تحلیلی نقش
حوزه های علمیه در ترویج سبک زندگی اسلامی و جلوگیری از گسترش سبک زندگی غربی
بررسی و بیان شده است. طلاب در زمینه فرهنگی و تبلیغی با حضور در حوزه فرهنگ ، حوزه
اجتماع ، حوزه اقتصاد و حوزه سیاست می تواند نقش موثری داشته باشند و در بعد پژوهشی نیز
با ترویج سبک زندگی اسلامی در فضای مجازی ، ترویج اقتصاد اسلامی ، فرهنگ اسلامی و ...
جامعه را به سوی این فرهنگ اسلامی سوق دهند. طلاب با بیان ویژگی های مدیریتی اسلامی

می توانند سبک زندگی اسلامی را در جامعه گسترش دهند و مانع از نفوذ سبک غربی در خانواده ها شوند.

واژگان کلیدی: ترویج، حوزه علمیه، سبک زندگی اسلامی ، سبک زندگی غربی

مقدمه

آشنایی طلاب با سبک زندگی اسلامی مقدمه مربی شدن برای نسل آینده است. طلبه برای زندگی اسلامی نیاز به شناخت مبانی سبک زندگی اسلامی دارد. مکتب شیعه عالی ترین الگوهای رفتاری و سیره زندگانی را داراست که اگر مورد توجه قرار گیرد، بسیاری از معضلات اخلاقی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی. جامعه مرتفع خواهد شد. طبق آیات قرآن کریم و روایات اسلامی بهترین الگو در زندگی اسلامی، سیره پیامبر گرامی اسلام و ائمه معصومین هستند چراکه همواره بر حقوق و تکالیف متقابل در زندگی مشترک و همچنین برخوردهای اجتماعی عامل بوده اند. برای اینکه بتوان رفتار و منش را براساس آموزه های دین مبین اسلامی شکل داد، در واقع گاهی در راستای مهم نیل به سبک زندگی اسلامی است. توجه به سبک زندگی اسلامی نه تنها در گفتار محقق نمی شود، بلکه باید در عمل شیوه اسلامی را اجرا کرد.

طرح مسئله

سبک زندگی مجموعه ای از ارزش ها، طرز تلقی ها و سلیقه هاست که اغلب میانیک جمع ظهور می کند و شماری از افراد را صاحب نوعی سبک زندگی مشترک می سازد. (مهدی زاده، ۱۳۹۰: ۵۷) و به آنها هویتی ویژه می بخشد (مهدوی کنی، ۱۳۸۷: ۴۶) و علاوه بر برآورده ساختن نیازهای انسان، روایت خاصی را هم که وی برای هویت شخصی خویش برمی گزیند، در برابر دیگران مجسم می سازد (شریفی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۷). لذا سبک زندگی نمایان گر بخش عملی زندگی و زاینده انتخاب گری انسان است. (فاضلی، ۱۳۸۲: ۵۷) سبک زندگی میتواند یکی از راهکارهای شناخت خودی از بیگانه نیز تلقی شود؛ چرا که سبب می شود افراد همسو و غیرهمسو از هم متمایز شوند (شایگان، ۱۳۸۴: ۱۴) و دقیقاً بر همین اساس است که هانتینگتون، موفقیت سیاسی و تداوم جامعه آمریکایی را با وجود حضور افراد خارجی با اعتقادات و فرهنگ های متفاوت تنها در پرتو هویت بخشی و در یک کلمه «آمریکایی سازی» آنها ممکن می داند؛ به این معنا که مردم، هر دین و مذهب و رنگ پوستی که دارند، فقط آمریکایی زندگی کنند (هادوی، ۱۳۹۱: ۴۲)؛ زیرا از آنجا که سبک زندگی، هویتی خاص به افراد و گروه ها می بخشد، می تواند در وحدت بخشی به افراد جامعه مؤثر باشد (توسلی، ۱۳۷۳: ۶۲). حال باید دید آیا داشتن هویت واحد، با وجود قومیت های گوناگون در کشور ما، برای ادامه حیات سیاسی و فرهنگی ملت ما نیز یک ضرورت است؟ پاسخ، مثبت است و در این میان، تنها عاملی که می تواند فارغ از قومیت ها و سلیقه ها، عامل وحدت همه سلاقی شود، اسلامیت است. لذا به اقتضای اسلامی بودن جامعه ایران، سبک زندگی آن هم باید ایرانی اسلامی شود.

از سوی دیگر، موضوع سبک زندگی معمولاً در دو حوزه شاخصه های نظری و عینی مطالعه می شود که در این میان، شاخصه های نظری آن را مطالعه ارزش ها و هویت و شاخصه های عینی آن را مطالعه الگوی مصرف و کالاهای مصرفی و الگوی تفریح تشکیل می دهد (مهدی زاده، ۱۳۹۰: ۵۸). با این وجود، مهم ترین شاخصه در مطالعات سبک زندگی، همان مصرف است (باینگانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۷). حال پرسش این است که آیا در جوامع اسلامی، که بر خلاف جوامع غربی، ایمان به غیب، یکی از لوازم آن است، شاخصه های الگوی مصرف همان شاخصه ها و الگوهای حاکم بر جوامع غربی است؟ اگر چنین است، پس چرا از سبک زندگی اسلامی در مقابل سبک زندگی غربی سخن می گوئیم؟ و اگر چنین نیست، سبک زندگی در جوامع اسلامی بر اساس چه مؤلفه هایی مطالعه پذیر و مدیریت پذیر می شود؟

پیشینه نظری و عملی پژوهش

مسئله سبک زندگی از موضوعات نوظهور در مطالعات اجتماعی است. ظاهراً نخستین بار آلفرد آدلر [۳] در سال ۱۹۲۹، اصطلاح «سبک زندگی» را برای اشاره به شخصیت اصلی فرد که در دوران کودکی شکل گرفته و در بزرگسالی نیز واکنش ها و رفتار او را کنترل می کند، به کار برده است (باینگانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۴). پس از او با ورود این مفهوم به ادبیات جامعه شناسی، در آغاز این مفهوم به عنوان معرف موقعیت و پایگاه اجتماعی افراد تلقی شد (همان: ۶۵)، اما پس از جنگ جهانی دوم و در آغاز دهه ۱۹۵۰ میلادی، در پی دگرگونی های وسیع در وضعیت تجاری کشورهای اروپایی و با افزایش صادرات آنها و در پی آن بهبود وضعیت رفاهی مردم و تغییر در میزان تقاضای خرید بین المللی و مصرف داخلی، توجه به مسئله سبک زندگی ابعاد دیگریافت؛ تا جایی که در جوامع غربی «چگونه مصرف کننده بودن» از «چه جایگاهی داشتن» مهم تر شد (همان: ۶۶)؛ به بیان دیگر مصرف گرایی به دین جوامع مدرن تبدیل شد. (باکاک، ۱۳۸۱: ۳)

از دهه ۱۹۸۰ با فرایند روبه فزونی «فردگرایی» از یک طرف و رشد طبقه متوسط جوامع و افزایش افراد تحصیل کرده ای که آشکارا به سوی اوقات فراغت، سرگرمی و مصرف گرایی داشتند، از سوی دیگر و نیز با افزایش بحث های دانشگاهی و علمی درباره پست مدرنیسم که ظهور ارزش ها، نگرش ها و سبک های زندگی جدید در آن نقشی اساسی دارد، مقوله سبک زندگی نیز وارد فاز جدیدی شد و به مثابه مفهومی که نشان دهنده رویکرد تحلیلی تازه ای به مبحث قشربندی و تمایز اجتماعی بود، در ادبیات علوم اجتماعی مطرح شد (فاضل فانع، ۱۳۹۱: ۱۲). اندیشمندانی نظیر گیدنز و فدرستون سبک زندگی را شکل اجتماعی نوینی می دیدند که

صرفاً در بطن تحولات فرهنگی دنیای مدرن و رشد فرهنگ مصرف گرایی، استقلال عمل فردی و آزادی های افراد برای انتخاب قابل فهم است و می تواند فرایند هویت بخشی به فرد را انجام دهد و جایگزینی برای مفهوم طبقه اجتماعی باشد (باینگانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۷). امروزه اندیشه های مدرن و پست مدرن با مقوله مصرف و سبک زندگی پیوندی عمیق یافته و اندیشمندان این حوزه ها معتقدند که در تحلیل های جدید باید به مصرف و سبک زندگی توجهی ویژه مبذول داشت. (مهدی زاده، ۱۳۹۰: ۵۷)

درباره سبک زندگی در ایران و در دوره پس از انقلاب، باید گفت جامعه ایرانی نیز به لحاظ فرهنگی و اجتماعی، بسیار متنوع است. در واقع با پانیاختن جنگ تحمیلی کم کم شاهد تأثیرپذیری بیشتر مردم از جریان های جهانی و تحولات بین المللی بوده ایم و این امر به تدریج بر سبک زندگی مردم نفوذ کرده، باعث ظهور جامعه مصرفی و شیوه های زندگی جدید شده است. (باینگانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۹)

سبک زندگی دینی و اسلامی به تبع بحث سبک زندگی، از مباحث جدید در علوم اجتماعی است. بر این اساس، هم از جهت نظری و هم تحقیقاتی، پیشینه ای چندان قوی ندارد؛ به ویژه در موضوع سبک زندگی اسلامی که معدودی کتاب و چند مقاله، همه داشته های ما در این حوزه را شامل می شود.

ضرورت و اهمیت مسئله

در طول تاریخ اقتضات زندگی مدرن به تدریج شرایطی را پدید آورد که دانشمندان علوم اجتماعی بیش از پیش به الگوهای خاصی برای زندگی اندیشیدند. شرایطی از قبیل کار، تولید، انباشتگی کالاهای مصرفی و فراهم شدن اوقات فراغت بیشتر برای بخش زیادی از بدنه اجتماع در قرن بیستم، الگوهای خاصی از کار، مصرف و گذراندن اوقات فراغت را به وجود آورد (فاضل فاع، ۱۳۹۱: ۱۰). از این رو، سبک زندگی ارتباطی وثیق با مقوله های فرهنگ، جامعه، رفتار، اخلاق، ایدئولوژی، شخصیت، هویت، تولید، مصرف، سلیقه و نیاز دارد. حاصل این رویکرد نیز تلاشی گسترده برای ترویج و تثبیت سبک خاصی از زندگی است که خاستگاه آن فرهنگ سکولار غربی است. پذیرش منفعلانه این سبک از زندگی برای جوامع مسلمان، نه تنها شایسته نیست، بلکه آثار زیانبار بسیاری، چون از دست دادن هویت و استقلال شخصیتی را دارد. از این رهگذر است که می توان ضرورت مسئله سبک زندگی را به وضوح تبیین کرد.

چهارم. همانطور که مطلع هستید مساجد صدراسلام در عرصه های مختلف زندگی مسلمانان، نقش برجسته ای ایفا می نمودند

با کمال تأسف هم اینکه مسجد، تنها محل اقامه نماز جماعت آنهم برای تعداد محدودی و احياناً برگزاری مراسم ختم مردگان شده است.

لازم است با تبلیغات هماهنگ و شایسته و تشویق همگان، کوشش نماییم همچون صدراسلام، نقش مسجد در زندگی اجتماعی مردم به طور کمی و کیفی افزایش یابد و مراسم شاد نظیر جشن عقد و عروسی، جشن تکلیف، مراسم تحویل سال، اعطای جوایز مسابقات ورزشی نیز در مسجد برگزار شود.

پنجم . از بلندگوی بیرونی مسجد فقط اذان پخش گردد و از پخش مراسم اقامه نماز جماعت، دعا، سخنرانی به جد اجتناب گردد. زیرا پخش مراسم فوق از بلندگوی بیرونی نه تنها سودمند نیست بلکه موجب اذیت همسایگان و ناراحتی آنان می گردد. و در نتیجه حرام و از گناهان کبیره محسوب می گردد.

قرآن کریم در کنار عبادت ما را به احسان نسبت به همسایگان فراخوانده می فرماید:

واعبدوا الله ولا تشركوا به شیئا وبالوالدين احسانا وبذی القربی والیتامی والمساکین والجاردی القربی والجار الجنب

و به عبادت خدا پردازید و شرک نورزید و به پدر و مادر و نزدیکان و یتیمان و مساکین و همسایگان فامیل و همسایگان همجوار خویش احسان کنید.

پیامبر (ص) می فرماید:

من اذی جاره حرم الله علیه ریح الجنه وماواه جهنم وبئس المصیر ومن ضیع حق جاره فلیس منا) هر کس همسایه خود را بیازارد خداوند بوی بهشت را بر او حرام می نماید و جایگاه چنین کسی جهنم است و جهنم بد جایگاهی است و هر کس حق همسایه خود را ضایع نماید از ما (مسلمان) نیست.

امام صادق (علیه السلام) می فرماید:

ملعون ملعون من اذی جاره) کسی که همسایه خویش را بیازارد ملعون است ملعون است.

براستی چرا و با کدام مجوز شرعی و به چه انگیزه ای، برخی تا پاسی از شب گذشته، مراسم داخل مسجد را از بلندگوهای بیرون مسجد پخش می کنند؟

آیا چنین اقداماتی را موجب اذیت همسایگان نمی دانند یا اذیت به دیگران را حرام و گناه کبیره نمی پندارند؟ یا بدلائل واهی و بهانه های مختلف چشم بر هم می گذارند و از ان جلوگیری نمی کنند؟

ششم. باکمال تاسف درب برخی از مساجد فقط هنگام نماز باز می گردد و پس از نماز بلافاصله بسته می شود

باید سعی نمود، ساعات باز بودن درب مسجد و حضور فعالانه مردم و جوانان در آن به طور چشمگیری افزایش یابد.

هفتم. تهاجم فرهنگی دشمن را جدی بگیریم. حفظ ارزشهای معنوی و بقای نظام مقدس جمهوری اسلامی در گرو اشاعه و تعمیق فرهنگ ناب اسلام محمدی (ص) است. بنابراین برای مقابله با آن، مسجد باید به مرکز تعلیم قرآن و نشر معارف اسلامی تبدیل گردد.

بدون تردید فعال ساختن مسجد از طریق فعالیت های فرهنگی، تشکیل کلاسهای آموزشی، برنامه پاسخ به سوالات و برگزاری مسابقات ضرورت امروز جامعه اسلامی ما در برابر تهاجم فرهنگی دشمن است. مبدا از اینگونه امور به هر دلیل یا بهانه غفلت کنیم که فردا دیراست!

نتیجه گیری

سبک زندگی یکی از پر دامنه ترین مفاهیم حوزه علوم اجتماعی است که الگویی از اندیشه ها، احساسات شناخت ها و کنش هاست که در مجموع هویت اجتماعی و شخصی فرد را می سازد. در کشور ما به عنوان یک کشور اسلامی باید سبک زندگی اسلامی ترویج یابد و از ترویج سبک زندگی غربی جلوگیری شود. طلاب حوزه های علمیه باید برای رسیدن به این هدف تلاش کنند.

طلاب در زمینه فرهنگی و تبلیغی برای رسیدن به سبک زندگی اسلامی تلاش های زیادی می توانند انجام دهند. این تلاش ها بیشتر در حوزه فرهنگ ، اجتماع ، اقتصاد ، الگوی مصرف و سیاست نمایان می شود.

در زمینه پژوهشی نیز با ترویج سبک اسلامی در فضای مجازی، عرصه اقتصادی، فرهنگی، اخلاقی و سیاسی نیز می توان از گسترش سبک غربی در خانواده های ایرانی جلوگیری کرد.

همچنین در زمینه مدیریتی با انتخاب مدیران صالح و با ایمان با حسن خلق ، عادل ، امین ، توانا و ... می توان راه را برای رسیدن به سبک زندگی اسلامی هموار کرد.

امید است تا طلاب با توجه به نقش موثر ایشان در ترویج سبک زندگی اسلامی و جلوگیری سبک غربی در مسیر تحقق این آرمان تلاش نمایند تا به این مهم دست یابند.

منابع و مأخذ

* قرآن کریم

۱. آجیلی، هادی، بیکی، مهدی، کالبد شکافی سبک زندگی در جامعه سرمایه داری، ویژه نامه سبک زندگی، سال چهارم، شماره ۱۳، بهار ۱۳۹۲
۲. آدلر، آلفرد، روان شناسی فردی، نگارش مهین بهرامی، ترجمه حسن زمانی، بی جا، ۱۳۶۱.
۳. امینی، نوروز، حلال خور، کوثر «مهندسی فرهنگی» تابستان ۱۳۹۴ - شماره ۸۴.
۴. پاینده، ابو القاسم، نهج الفصاحه (مجموعه کلمات قصار حضرت رسول صلی الله علیه و آله) چاپ چهارم، تهران: دنیای دانش، ۱۳۸۲ ش.
۵. تقدسی نیا، خسرو، مسجد درآینه قرآن و روایات، چاپ ششم، انتشارات آوای منجی، ۱۳۹۰.
۶. تقوی دامغانی، سید رضا، نگرشی بر مدیریت اسلامی، چاپ ۱۲، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۹۳.
۷. التیامی نیا، رضا، حسینی، علی، هویت، فرهنگ و سبک زندگی اسلامی در عصر جهانی شدن، دو فصلنامه علمی مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی، دوره ۳، شماره ۵ - شماره پیاپی ۵، بهار و تابستان ۱۳۹۴
۸. طباطبایی، محمدحسین، تفسیرالمیزان، (ترجمه: سید محمد باقر موسوی همدانی)، ج ۹، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴.
۹. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، (ترجمه: مترجمان) چاپ اول، تهران: انتشارات فراهانی، ۱۳۶۰ ش.
۱۰. عارفی جو، مهدی، نقش و جایگاه زینت و تجمل در سبک زندگی اسلامی،
۱۱. عارفی، محمد اکرم، جنبش اسلامی پاکستان، ۱۳۷۹.
۱۲. فاضل قانع، حمید، سبک زندگی براساس آموزه های اسلامی (بارویکرد رسانه ای)، قم: صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۲.

۱۳. کاویانی، محمد، تربیت اسلامی گذر از اهداف کلی به اهداف رفتاری، مجله پژوهش‌های میان رشته‌ای قرآن کریم. ۱۳۸۸
۱۴. محمدی ری شهری، محمد، فرهنگ نامه مسجد، چاپ چهارم، قم: دارالحدیث، ۱۳۹۳.
۱۵. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۲۶، چاپ اول، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴.
۱۶. نراقی، مهدی، علم اخلاق اسلامی، تهران: انتشارات حکمت، ۱۳۸۶.
۱۷. <http://msfazel.ir>
۱۸. <https://nahad.qiau.ac.ir>